

Siedliska i fitocenozy

Dąbrówka żółtokwiatowa jest gatunkiem ciepłolubnym. Występuje jako chwast na polach uprawnych na glebach rędzinnych i czarnoziemach o dużej zawartości węgla wapnia, zwykle przy ekspozycji południowo-zachodniej, często na granicy muraw kserotermicznych i pól. Jest gatunkiem charakterystycznym zespołu chwastów polnych *Lamio-Veronicetum politae*. W Bogucicach dąbrówka występowała w uprawie lucerny. Niekiedy pojawia się w miejscach zaburzonych, np. w Wałach rosła na starym wypalenisku, w okolicy Kamienia Śląskiego przy drodze gruntowej.

Morfologia i biologia

Roślina jednoroczna, 5 do 15 cm wysoka. Łodygi kępiasto skupione lub pojedyncze, rozgałęzione. Wyższe liście łodygowe głęboko trójdzielne, a ich odcinki równowąskie. Nibyokółki 2-kwiatowe, zebrane w kłosokształtny kwiatostan. Korona żółta, delikatnie czerwono nakrapiana, 10–15 mm długa. Kwitnie od maja do sierpnia. Zapyłana przez owady.

Charakterystyka populacji

Populacja w okolicy Bogucic w 2009 r. obejmowała kilkadziesiąt osobników (Kruk, Szymańska 2011a). Na Garbie Pińczowskim w 2000 r. obserwowano kilka osobników (E. Szcześnień, mat. npbl.). W rezerwacie Wały w 2003 r.

Ajuga chia Schreb. Dąbrówka podolska

Rodzina: *Lamiaceae* (*Labiatae*) – jasnotowate (wargowe)

Status

W Polsce gatunek prawdopodobnie wyginął.

Rozmieszczenie geograficzne

Gatunek europejsko-śródziemnomorsko-irano-turański (Zajac, Zajac 2009). Występuje w południowo-wschodniej Europie od Półwyspu Bałkańskiego przez Ukrainę, południową część Rosji po Morze Kaspijskie. W Azji jego zasięg rozciąga się od Turcji po Iran (Pawłowska 1967; Meusel i in. 1978). W Polsce znany był z pojedynczych stanowisk na Wyżynie Wołyńsko-Podolskiej, leżących na północno-zachodniej granicy zasięgu.

Występowanie w Polsce

W Polsce dąbrówka podolska podawana była z Grzędy Sokalskiej z czterech stanowisk położonych w okolicy Przeorska, Jarczowa, Gródka i Tarnoszyna. Stanowisko z Tarnoszyna udokumentowane jest materiałami ziel-

rośl tylko jeden okaz (R. Kaźmierczakowa, mat. npbl.). Na stanowiskach we wschodniej Polsce rosło po kilka lub kilkanaście osobników.

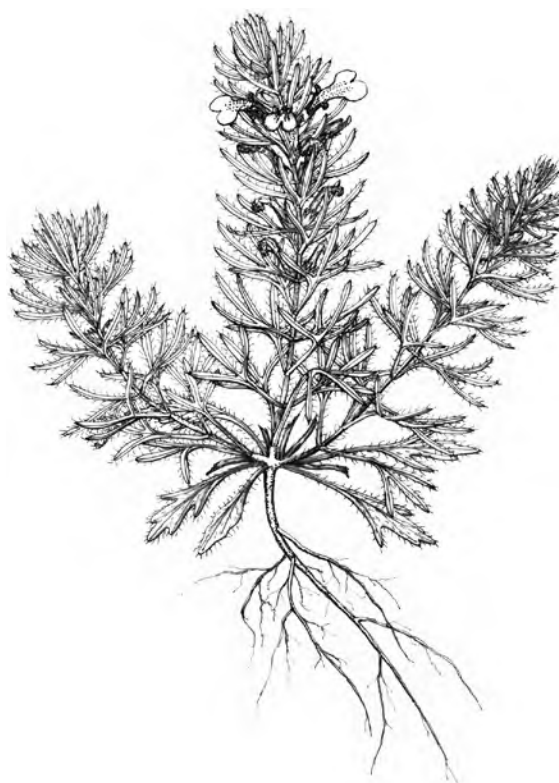
Zagrożenie i wskazania ochronne

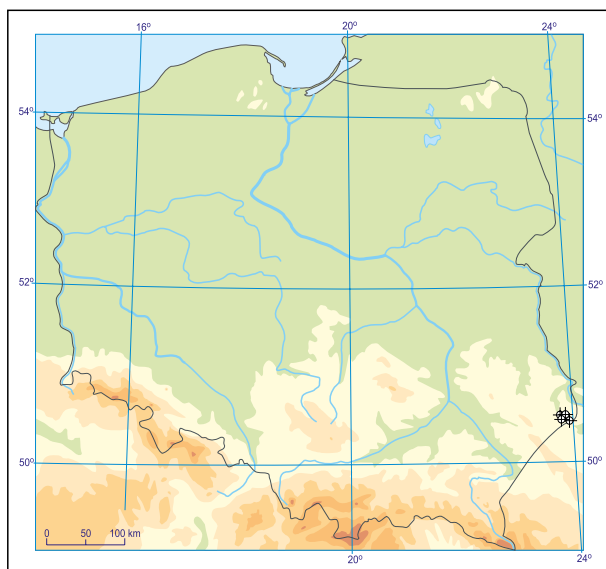
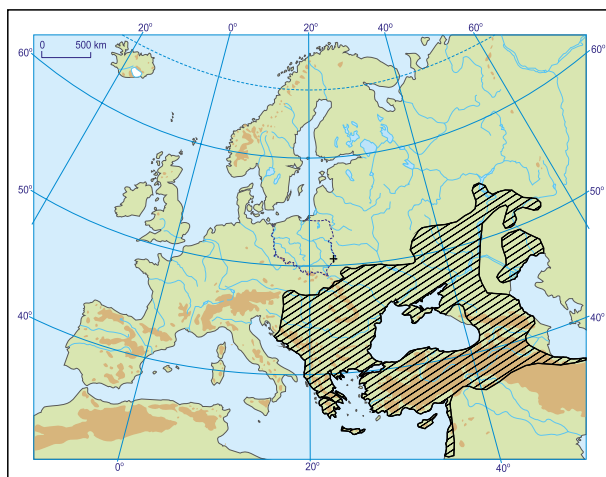
Ajuga chamaepitys jest taksonem krytycznie zagrożonym. O jej obecności na większości stanowisk od dawna nie ma informacji. Tam, gdzie przez około 100 lat jest nieodnaleziona należy ją uznać za wymarłą. Na Wyżynie Małopolskiej po 2003 r. nieodnajdywana mimo penetracji tego obszaru w ostatnich latach. Na Wyżynie Lubelskiej i Roztoczu utrzymuje się jedynie na 4 stanowiskach. Głównym zagrożeniem jest zmiana systemu uprawy i używanie herbicydów. Dla zachowania tego gatunku w naszej florze powinny być utworzone użytki ekologiczne. Wskazana jest uprawa w ogrodach botanicznych oraz zabezpieczenie nasion w banku genów.

Maria Zajac, Adam Zajac i Anna Cwener

Summary

Ajuga chamaepitys is a critically endangered archeophyte in our country. It occurred in S and SE Poland. The recently confirmed localities are only in the Silesian Lowland, Małopolska Upland and the Lublin Upland. It grows in calcium carbonate-rich soils, in sunlit places. Its decline is attributed to changes in cultivation methods, among others with the use of herbicides.

nikowymi (LBL, lg. D. Fijałkowski w 1956 r.), pozostałe znane są jedynie z literatury (Fijałkowski 1958b).

Siedliska i fitocenozy

Gatunek związany jest z suchymi murawami z klasy *Festuco-Brometea*. Rośnie na podłożu wapiennym, głównie na łąkach czarnoziemnych. Notowany był na suchych zboczach, przydrożach i odłogach.

Dracocephalum ruyschiana L. Pszczelnik wąskolistny

Rodzina: *Lamiaceae* (*Labiatae*) – jasnotowate (wargowe)

Status

W Polsce gatunek krytycznie zagrożony. W krajach ościennych: wyginął w Niemczech i w Obwodzie Kalinin-

Morfologia i biologia

Dąbrówka podolska jest niewielką byliną, do 25 cm wysokości, o łodydze gałęzistej, podnoszącej się, niekiedy w nasadzie zdrewniałej. Liście ma owłosione, najniższe odwrotnie jajowate zbiegające w ogonek. Wyższe liście łodygowe i podsadki są głęboko trójdzielne o równowaskich łatkach. Podsadki są mniej więcej długości kwiatów. Kwiaty, 1,5–2,5 cm długie, zebrane po 2 w nibyokółki. Korona jest 4–6 razy dłuższa od kielicha, żółta, purpurowo lub fioletowo nakrapiana i prążkowana, owłosiona. Dąbrówka podolska kwitnie od maja do sierpnia. Jest rośliną owadopylną. Owociki roznoszone są przez mrówki.

Charakterystyka populacji

Na stanowiskach w okolicach Jarczowa i Gródka populacja opisywana była jako „miejscami liczna”, na pozostałych stanowiskach rosły pojedyncze osobniki.

Przyczyny wyginęcia

Od kilkudziesięciu lat, mimo poszukiwań, gatunek nie został odnaleziony. W Polsce występował na granicy zasięgu i jedną z przyczyn zaniku stanowisk może być naturalna regresja obszaru występowania. Dąbrówka podolska związana była głównie z siedliskami antropogenicznymi (przydroża, odłogi, miedze), dlatego powodem jej ustępowania były zapewne zmiany sposobu użytkowania gruntów: zajmowanie pod uprawę odłogów, stosowanie herbicydów, bądź też zaniechanie wypasu i zarastanie muraw na tzw. wygonach. Jednak nadal istnieją w obrębie wcześniejszego zasięgu potencjalnie dogodnie dla tego gatunku siedliska i jego odnalezienie wydaje się możliwe.

Anna Cwener

Summary

Ajuga chia is probably an extinct species in Poland. In our country it reached the north-western limit of its range. The species was known from 4 sites in the Volhynia-Podolia Upland, situated close to the south-eastern border of the country. *A. chia* is a termophilous species preferring alkaline soils, mainly rendzinas. It grows in grasslands, on the margins of fields or in uncultivated lands. There is still a chance of discovering the plant in its former area of occurrence.

gradzkim, ginący na Litwie, narażony na wyginiecie na Białorusi, o nieznanym stopniu zagrożenia na Ukrainie. Umieszczony na europejskiej czerwonej liście roślin naczyniowych.

Rozmieszczenie geograficzne

Gatunek o rozległym euroszyberyjskim zasięgu. Zwartę zasięg ciągnie się od Niziny Wschodnioeuropejskiej po wschodnią Syberię. Na rozproszonych stanowiskach